

Kontrollen av statsföretagen

I en tid då den socialdemokratiska regeringen alltmer brutalt och självtillräckligt driver sin politik med verkligheten som fiende, finns det dessbättre fortfarande röster på den socialdemokratiska sidan, som det ibland är värt att lyssna till.

Nr 2/1971 av den socialdemokratiska idétidskriften Tiden innehöll en ledare på temat: »Mot en socialistisk välfärdsstat», som inte var mindre intressant för att den var lågmäld i tonfallen. I ledaren ställdes frågan om problemen: »... den ekonomiska och sociala jämlikheten, inflytandet för de anställda i näringslivet, målsättningen för hela socialvården, den internationella solidariteten... kan lösas på ett från socialistisk synpunkt tillfredsställande sätt inom ramen för vår kapitalistiska blandekonomi». Den kapitalistiska välfärdsstaten utdömes framför allt därför att i ett sådant samhälle är marknadens köpkraft och icke människornas behov produktionens ledstjärna.

Vid närmare studium av artikeln blir det klart att kärnfrågan för tidskriften är huruvida man »inom ramen för vårt produktionssystem kan förverkliga den långtgående målsättningen att bestämmanderätten över produktionen och dess fördelning skall läggas i hela folkets händer». Tiden erkänner att det »totalsocialiserade samhället inte är någon lösning», vilket får betecknas som en viktig principdeklaration från det hållet.

Eftersom den liberala marknadsekonomien sätter definitiva gränser för samhällsordningen i socialistisk riktning, anser tidskriften emellertid att socialdemo-

kratien »står vid eller närmar sig i snabb takt ett ideologiskt vägskal, där det inte så mycket gäller att välja en av de befintliga vägarna utan att staka ut en ny, som leder till målet».

Den punkt i Tidens verklighetsbeskrivning av det kapitalistiska välfärdssamhället, som i första hand uppfordrar till protest, är naturligtvis påståendet att det i detta samhälle är marknadens köpkraft och icke människornas behov som är produktionens ledstjärna. Det känns något enformigt att behöva erinra om att människornas efterfrågan på marknaden av varor och tjänster fungerar som ett signalsystem utvisande deras behov, att något bättre system hittills icke uppfunnits och att det är detta som i grunden styr produktionen i det kapitalistiska samhället. Ett sådant system är just en av metoderna att lägga bestämmanderätten över produktionen i hela folkets händer.

Frågan hur vi skall kunna skapa ett samhälle med större inflytande för de enskilda människorna i produktionslivet torde lika mycket intressera de andra demokratiska partierna som socialdemokraterna. När nu Tiden uppfordrar till en diskussion på bred front inom arbetarrörelsen av dessa och liknande frågor, borde det därför förhoppningsvis inte uppfattas som förmätet av utomstående att blanda sig i debatten.

Den som föredrager den liberala marknadsekonomien som grund, därför att den enligt hans uppfattning garanterar den ekonomiska tillväxt, som är förutsättningen för ökad social och ekonomisk utjäm-

ning, och som tror att marknadsekonomiens sätt att fungera utan större svårigheter kan humaniseras ytterligare genom partiella reformer, kan bidra med en frågeställning, som hittills på ett märkligt sätt nonchalerats av socialdemokratiska debattörer, för att inte tala om vår socialdemokratiska regering. Den frågeställningen gäller det medborgerliga inflytandet i våra statsföretag. Folktribunen Bosse Ringholm har en aktie i ettvarvt av 41 enskilda företag och har alltså laglig rätt att infinna sig på bolagsstämmorna för att ställa frågor och göra kritiska kommentarer. Till vilka statliga bolagsstämmor har han laglig rätt att komma?

En central fråga i samband med kraven på ökat medborgarinflytande i produktionssystemet är i själva verket hur medborgarna skall få insyn och inflytande i statens egna företag. Givetvis kan detta problem icke lösas i bystämmornas – eller som det nu för tiden heter – stormötenas tecken. Men man kan väl tänka sig politiskt valda församlingar av förtroendemän, inför vilka de statliga företagen vore skyldiga att redovisa sitt fögderi och som avgjorde frågorna om ansvarsfrihet för förvaltningen. Om ansvarsfrihet icke beviljades skulle fråga om åtal för försumelse i tjänsten föreligga. Med en expansion av det statliga företagandet aktualiseras alltmer ett rättsligt ansvar vid sidan av det politiska. Systemet kan differentieras genom att riksdagen utser förtroende-

män för de riksviktiga statsföretagen, medan landsting och kommunalfullmäktige finge göra det för de företag som väsentligen berör länet eller den egna kommunen. Kombinerats ett sådant system med skärpta krav på offentlig redovisning av företagets verksamhet och ekonomiska resultat, skulle medborgarna på ett helt annat sätt än nu kunna anse sig ha insyn och medinflytande i företag, som de juridiskt sett redan äger.

Sannolikt skulle vi också slippa något av den administrativa och ekonomiska vanskötsel, som alltför ofta uppenbaras inom den statliga företagssektorn. Medvetandet om att den egna förvaltningen kommer att bli ingående och kritiskt granskad av en »bolagsstämman» av förtroendemän, som har möjlighet att offentliggöra sina iakttagelser, borde kunna få en hälsosam effekt på de statliga företagsledarna. För närvarande kan de riskera skattebetalarnas medel i det trygga medvetandet att har man bara rätt partibok eller eljest står väl till hos de politiska maktavarna så reder det sig alltid med den egna ställningen. Går det illa för företaget, kan den ansvarige på goda grunder hoppas att det inte blir upptäckt i första taget och i vart fall räkna med en förlåtande inställning från den lilla krets av politiker ur det egna partiet, som får veta vad som händer och som prövar ansvarsfrågan. Det är här medborgarkritiken måste sätta in.